

ภาษาบาลีในมิติทัศน์ของคนไม่ได้เป็นมหาเปรียญ : สะท้อนคิดว่าด้วยภาษากับการรักษาและสืบทอด
อายุพระพุทธศาสนา

พระปลัดระพิน พุทธิสาร^{1*}, ดิเรก ตัวงลอย², มัลลิกา ภูมะธ³

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1*},
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์²,
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์³

Pali in the Dimension of People is not A Sermon : Reflecting the Thought that
Language and Keeping the Inheritance of Buddhism

Phrapalad Raphin Buddhiso^{1*}, Direk Duangloy², Mallika Phumathon³

Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1*},
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakornsawan Campus²,
Rajaphat Nakornsawan University³

Article Info

Vol. 3 No. 1 (Jan-Apr 2023)

Academic Article

Article History:

Received 14 Mar 2021;

Revised 11 Apr 2023;

Accepted 18 Apr 2023

คำสำคัญ:

ภาษาบาลี;
การรักษาสืบทอด;
อายุพระพุทธศาสนา

Corresponding Author,

E-mail: Raphind

@yahoo.com*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับภาษาบาลีที่เป็นส่วนสำคัญในการจารึกบันทึกคำสอนในพระพุทธศาสนา การเผยแผ่ร่วมเป็นปรากฏการณ์ของการศึกษากระทั่งปัจจุบัน การเขียนบทความนี้ใช้การวิเคราะห์จากเอกสาร งานวิจัย และเขียนเป็นความเรียง ผลการศึกษาที่พบภาษาบาลีถูกนิยามว่าเป็นภาษาที่ใช้ในการบันทึกคำสอนทางพระพุทธศาสนา หรือเป็นเครื่องมือหนึ่ง ส่วนคำสอนนั้นจะถูกดัดแปลงไป หรือแต่งเป็นภาษาหนังสือ หรือเป็นคำสอนดั้งเดิมหรือไม่ ตามที่เป็นข้อถกเถียงกันคงไม่มีคำตอบ แต่สาระสำคัญที่พบคือภาษา หรือภาษาบาลี จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการรักษาคำสอนที่สืบ ๆ กันมา และกลายเป็นเครื่องมือในการสื่อสารพระพุทธศาสนาด้วย รักษาคำสอนพระพุทธศาสนาด้วย รวมทั้งภาษาบาลีควรถูกนำมาเป็นจุดเริ่มของการตีความอธิบายความ สร้างคำสอนในแต่ละชุดจากฐานรากของพระพุทธศาสนาและถูกถ่ายทอดไปด้วยภาษาอื่น ๆ แต่เป็นภาษาศาสนา หรือภาษาของธรรมะแม้จะอยู่ในรูปของภาษาอื่น ๆ เช่นภาษาอังกฤษ เป็นต้น องค์ความรู้ใหม่ คือ ความเข้าใจต่อพัฒนาการของภาษาบาลีในฐานะเป็นต้นธาตุ ที่มีเป้าหมายเพื่อการรักษาสืบทอดพระพุทธศาสนา ส่งผลเป็นปรากฏการณ์และพัฒนาการในสังคมไทย

Keywords:

Pali language;
 Succession preservation;
 Buddhism age

Abstract

The purpose of this academic paper is to study the concepts of the Pali language which are an important part in inscribing the teachings of Buddhism. Joint propagation has been a phenomenon of education up to the present time. In writing this article, use analysis from research papers, studies from various media to access ideas, opinions, and write them into articles. The results of the study found that the Pali language is defined as the language used to record Buddhist teachings. Or is one tool while the teachings will be modified or written in book language or is it a traditional teaching? As it is a debatable debate, there is probably no answer. But the essence of the language is Pali or Pali, which is one tool to preserve the teachings that have traditionally become a tool to communicate Buddhism Keep Buddhist teachings too. Including the Pali language is used as the starting point for the interpretation Create teachings in each set from the foundations of Buddhism and are transmitted in other languages, but are religious languages. Or the language of Dharma, even in the form of other languages such as English etc. The new body of knowledge is the understanding of the development of the Pali language as an elemental. Whose goal is to maintain and inherit Buddhism Resulting in a phenomenon and development as it appears in Thai society.

บทนำ

“...พระพุทธเจ้าไม่ได้พูดบาลี ภาษาบาลีเป็นภาษาที่ประดิษฐ์ขึ้นภายหลัง จัดระบบไวยากรณ์ให้ กระชับสั้นและสวยงามเพื่อให้เก็บรักษาพระพุทธพจน์ ในครั้งพุทธกาล ประชาชนพูดกันด้วยกลุ่มภาษาปรากฏ ที่ประกอบด้วยภาษาลิ้นหลากหลายภาษา (ภาษามาคธีโบราณเป็นหนึ่งในภาษานี้) เชื่อว่าพระพุทธองค์พูดเป็น ภาษามาคธีโบราณ ที่แพร่หลายมาก และเข้าใจกันได้กว้างขวางในสมัยนั้น ภาษาบาลีไม่ใช่ภาษามาคธี แต่เป็น ภาษาที่สร้างสรรค์ขึ้นจากกลุ่มภาษาปากพูดและสันสกฤต...” ทั้งหมดที่ยกมาเป็นสัมภาษณ์ระหว่าง ศ.(พิเศษ) ดร.บรรจบ บรรณรุจิ กับมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2563 (ติดตามทางช่องยู ทูบ (Youtube ที่ IBSC MCU) หลังจากมีนักวิชาการพุทธศาสนาหายานชื่อ ดร.เจน นัตตี้ (Jan Nattier) ชาวอเมริกัน ปาฐกถา เกี่ยวกับภาษาบาลี โดยปาฐกถาว่า "พระพุทธเจ้าไม่ได้พูดภาษาบาลี" ในการเผยแพร่ ธรรมะของพระองค์ และสิ่งที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกไม่ใช่พุทธพจน์ ? พอเกิดประเด็นความคิดแบบนี้ แปลว่า สถานการณ์ร้อนแรงยิ่งกว่าโควิด 19 ที่กำลังแพร่ระบาดไปทั่วโลกเสียทีเดียว ทำให้เกิดการตื่นตัวต่อการออกมา แสวงหาคำตอบต่อประเด็นเรื่องนี้ และย้อนแย้งต่อข้อมูลของนักวิชาการฝรั่งท่านที่ว่า มีการตั้งเวทีเล็ก ๆ

ผ่านระบบปฏิบัติการออนไลน์ Live สด สอดคล้องกับสถานการณ์ นั้่งที่ไหนก็คุยกันได้ ทั้งพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ผู้อำนวยการ IBSC ได้นิมนต์พระปิยรัตน์ พระสงฆ์ชาวศรีลังกา สนทนาในภาคภาษาอังกฤษ /รวมทั้งเชิญผู้ทรงคุณวุฒิอย่าง รศ.ดร.เวทย์ บรรณกรกุล อาจารย์ที่เชี่ยวชาญในศาสตร์ของภาษาบาลี (ติดตามได้ <https://www.facebook.com/ibsc.mcu.ac.th/videos/550397252552560/?t=174>) หรือในฝั่งพระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ.ดร. (รองผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธปัญญาศรีทราวดี จ.นครปฐม) ก็ได้เชิญ ศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) รศ.ดร.เวทย์ บรรณกรกุล (วิทยาลัยบาฬีพุทธโฆษ จ.นครปฐม) มาตั้งวงเสวนากัน ในประเด็นดังกล่าวในพื้นที่ขอยกมาแล้วแต่ไม่กล่าวว่าพูดอย่างไรสนใจตามสืบค้นฟังกันเอาเองทางช่องสื่อออนไลน์ของเจ้าของช่องนั้น ๆ (IBSC) หรือ ศ.ดร.สมภาร พรหมทา ก็พูดประเด็นนี้ผ่านการเขียนเป็นภาคภาษาอังกฤษ ในชื่อบทความ “Language of the Buddha” (Somporn Promtha,2020) สรุปใจความได้ว่า ไม่ได้สนใจในเรื่องภาษา คือไม่ได้สนใจว่าพระพุทธเจ้าพูดภาษาอะไร แต่สนใจในประเด็นที่พระพุทธเจ้าสอนอะไร หรือที่อะไรไว้เป็นความรู้ แปลว่าที่ชนะต่อประเด็นนี้แตกต่างกัน หลายท่านสนใจภาษาอะไร อีกหลายท่านสนใจว่าสอนหรือมีความรู้อะไรในภาษานั้น ซึ่งในประเด็นเหล่านี้ขอออกตัวว่าไม่มีความรู้ในเชิงศาสตร์ภาษาบาลี จึงสงวนไม่แสดงความคิดเห็น หากสนใจให้ติดตามกันเองตามข้อมูลที่ยกมาเบื้องต้น ส่วนกรณีนี้ผู้เขียนสนใจปรากฏการณ์ความย้อนแย้งในประเด็นของพระพุทธศาสนากับภาษา และการใช้ภาษาในฐานะเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่คำสอน ภาษาบาลีจึงเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่คำสอนรักษาคำสอนตามมติที่ปราชญ์ฝ่ายพระพุทธศาสนาเถรวาทยืนยัน เป็นการสื่อสารพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าก็ใช้เทคนิคของภาษามาเป็นวิธีการในการสื่อสารแนวคิดอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา ดังกรณีการยกนัยยะของพราหมณ์ มาอธิบายความเป็นพราหมณ์ตามแนวพุทธ หรือเรื่องทิศตามแบบพุทธแกลัทธิคาลมาณพในสังคาลสูตร เป็นต้น ย้อนกลับมาในสังคมไทย พุทธทาส ภิกขุ (พ.ศ.2449-2536/1906-1993) แห่งส่วนโมกขพลาราม จ.สุราษฎร์ธานี ก็ใช้เทคนิคทางภาษามาอธิบายความ ดีความ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต,พ.ศ.2481/1938-) กับบทบาทการอธิบายพระพุทธศาสนา และการปกป้องพระพุทธศาสนาโดยใช้มิติของภาษาบาลีเป็นสำคัญด้วย รวมไปถึงพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (พ.ศ.2516/1973-) พระนักคิด นักเขียนร่วมสมัยของก็ใช้ฐานของภาษามาเป็นเครื่องมืออย่างสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในช่วงสมัยปัจจุบัน และปราชญ์ฝ่ายพระพุทธศาสนาอีกจำนวนมากก็ใช้ฐานของการศึกษาภาษาบาลี เป็นเครื่องมือในการสืบทอด รักษา ปกป้อง รักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งปรากฏนับแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ดังนั้นแนวคิดเรื่องภาษา ทั้งภาษาไทย บาลี และภาษาต่างประเทศล้วนมีความสำคัญในฐานะที่จะเป็นเครื่องมือในการรักษาและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้ โดยในการเขียนนี้จะได้นำเสนอในประเด็นของภาษากับประโยชน์ของภาษาที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร รักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาซึ่งจะได้นำเสนอต่อไป

ภาพที่ 1 ประเด็นก่อกวนเกี่ยวกับภาษาบาลีในบริบททางวิชาการด้านบาลี
ในประเทศไทย (ภาพออนไลน์, <http://www.pali.mcu.ac.th/?p=21425>, เมื่อ 13 พฤษภาคม 2563)

เนื้อเรื่อง

ประเด็นโต้แย้งว่าด้วยภาษาในพระพุทธศาสนา มิติของการศึกษาและรักษา

หากย้อนกลับไปในบริบทที่เป็นพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย นานกว่านั้นขอสงวนไว้ ด้วยเกินกว่าช่วงอายุหรือเกิดไม่ทันก็ไม่ยกมา เอาเฉพาะที่ผู้เขียนเกิดทันหรือร่วมสมัยอยู่ในเหตุการณ์ เฉพาะที่เท่าทันและพอเก็บความได้ ประเด็นความขัดแย้งในมิติของภาษากับการตีความคำสอน ซึ่งยกมาเป็นกรณีศึกษา เพื่อให้เห็นการทำงานของภาษาที่ถูกใช้มาเพื่อการศึกษา อธิบายความพระพุทธศาสนา และไปถึงการรักษาพระพุทธศาสนาด้วย ดังปรากฏเป็นกรณีศึกษาเช่น

ภาพที่ 2 หนังสือชี้แจงประเด็นโต้แย้งทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน
แต่สาระสำคัญเป็นการโต้แย้งในสาระภาษาบาลี การรู้ภาษา ตีความภาษาและการใช้ภาษาเป็นต้น
(ภาพออนไลน์ <https://pantip.com/topic/34132490>, เมื่อ 2 กันยายน 2558)

(ก) กรณีของสันตติโกศ หรือกรณีของสันตติโกศ กับประเด็นเรื่องการใช้ภาษาบาลีที่ผิดพลาดไม่ถูกตามหลักทั้งไวยากรณ์ และคำแปลบาลี ซึ่งกลายเป็นประเด็นโต้แย้ง และความขัดแย้งในเชิงสังคมและศาสนา ได้มีปราชญ์ฝ่ายบาลีทั้ง พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2531) ในหนังสือเรื่อง “กรณีสันตติโกศ” หรือ ศ.ศิวรักษ์ (2532) ในหนังสือเรื่อง ปัญหาและทางออกกรณีสันตติโกศ ตามทัศนะของ ศ.ศิวรักษ์ ได้ออกมาท้วงติงและเขียนหนังสือยืนยันข้อมูล หรือข้อเท็จจริงโดยใช้ฐานของภาษา หรือองค์ความรู้ด้านภาษาบาลีมาเป็นข้อโต้แย้ง ให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ประเด็นจึงน่าสนใจและท้าทายต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

(ข) **กรณีของวัดพระธรรมกาย** วัดพระธรรมกายกรณีของการตีความประเด็น “อิตตา-อนัตตา” อันเป็นแก่นแกนของหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏในหนังสือ “กรณีธรรมกาย” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542) ที่ปรากฏแนวคิดในหนังสือที่ว่า “...ถ้าหลักคำสอนยังมีมาตรฐานรักษา พระพุทธศาสนาก็อยู่ไปได้ถึงลูกหลาน/พระพุทธเจ้าตรัสไว้แน่นอนเดี๋ยวดูว่าลัทธิอิตตาไม่ใช่คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า/พระไตรปิฎกและอรรถกถาจะบอกว่านิพพานเป็นอนัตตา...” ที่เป็นการยืนยันในประเด็นของการตีความของวัดพระธรรมกายกับประเด็น “อิตตา” และ “อนัตตา” ซึ่งในประเด็นนี้ได้มีผู้ทำการศึกษาว่าเป็นบทบาทของท่านในการรักษาพระธรรมวินัย ดังปรากฏในงาน วิจัยเรื่อง “บทบาทในการรักษาพระธรรมวินัยของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีธรรมกาย” (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2546) หรือในหนังสือ “**ธรรมกาย : พางเส้นสุดท้ายแห่งความเสื่อมสลายของสถาบันสงฆ์ไทย** (ส. ศิวรักษ์, 2542)

(ค) **กรณีของหนังสือเหตุเกิด พ.ศ.1** ที่แต่งและเรียบเรียงโดยท่าน เมตตานนโท ภิกขุ (พระมโนเมตตานนโท, 2548) ซึ่งจะมี 2 เรื่อง/เล่ม ประกอบด้วย (1) เหตุเกิด พ.ศ.1 วิเคราะห์กรณีปรินิพพานและการทำสังคายนา (2) เหตุเกิด พ.ศ.1 เล่ม 2 วิเคราะห์กรณีปฐมสังคายนาและภิกษุณีสงฆ์ เล่มวิเคราะห์ในประเด็นเหตุการณ์ตอนปรินิพพาน (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2545, 82-92) จึงเป็นที่มาของหนังสือพร้อมคำชี้แจงโต้แย้งต่อประเด็นดังกล่าวในหนังสือชื่อ **ดูหนังสือพระมโนสะท้อนสภาพโซของการศึกษาไทย** (พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545) ประเด็นถกเถียงเป็นเรื่องของการใช้ภาษา ที่ขาดความรู้จึงนำไปสู่การตีความวิเคราะห์อย่างคลาดเคลื่อน ในประเด็นร่วมนี้ก็มีนักวิชาการอย่าง น.อ.ทองย้อย แสงสินชัย (2546) ได้เขียนหนังสือ (1) เหตุเกิด พ.ศ.2545 เล่ม 1 (2) เหตุเกิด พ.ศ.2545 เล่ม 2 ซึ่งรายละเอียดหนังสือเป็นการโต้แย้งยืนยันต่อประเด็นข้อพิพาทตามที่ปรากฏในหนังสือกรณีของพระมโน เมตตานนโท ซึ่งเป็นการถกเถียงผ่านข้อเท็จจริง ข้อมูลทางภาษาและการใช้ความรู้เกี่ยวกับบาลีในการอธิบายความ ในกรณีพุทธปรินิพพาน ที่ตั้งคำถามว่า ที่ไหน เมื่อไหร่ และอย่างไร ส่วนในเล่มที่ 2 วิเคราะห์กรณีการปฐมสังคายนา และภิกษุสงฆ์ ที่สะท้อนข้อมูลประเด็นความขัดแย้งภายใต้การตีความเรื่อง “พุทธทายาท” ซึ่งประเด็นเหล่านี้พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ในขณะนั้นได้ใช้แนวคิดในเรื่อง “ภาษาบาลี” กับการขาดความรู้เชิงลึก จึงนำข้อมูลที่ได้มาไปสู่การวิเคราะห์ตีความที่คลาดเคลื่อน ไปสู่การตีความ หรือการแปลผลผิด อธิบายที่คลาดเคลื่อนจากเจตนารมณ์เดิม สาระหลักของความขัดแย้งภายใต้แนวคิดการตีความเป็นเรื่อง ภาษาบาลี และการรู้ไม่ลึกของภาษา จึงนำไปสู่การตีความวิเคราะห์ที่ผิดพลาดดังเกิดเป็นประเด็นตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ.นี้

(ง) **กรณีพระคัมภีร์ วัดนาป่าพง จ.ปทุมธานี** ประเด็นของการตีความพระพุทธศาสนาเป็นข้อพิพาทในวงการคณะสงฆ์ ในเรื่องพระไตรปิฎกเป็นชั้นอรรถกถา ไม่ใช่พุทธวจนะ ประเด็นโต้แย้งก็เป็นเรื่องความไม่รู้ภาษาบาลี และใช้คำแปลของนักแปลบาลีในชั้นหลังไปเป็นฐานของการศึกษา และนำมาสู่การสื่อสารพระพุทธศาสนาในกระบวนทัศน์ว่าเป็น “พุทธวจนะ” หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า ปรากฏการณ์นี้อาจไม่ได้เป็นเครื่องชี้ว่าถูกหรือผิดแต่ได้กลายเป็นประเด็นของการโต้แย้ง จนกระทั่งนำไปสู่การให้เหตุผลว่าไม่รู้ภาษาบาลีจึงนำไปสู่การวินิจฉัยที่คลาดเคลื่อน ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2558) ได้เขียนให้ข้อมูลไว้ในหนังสือเรื่อง **รู้จักพระไตรปิฎก ให้ชัด ให้ตรง (กรณีพระคัมภีร์)** ซึ่งความขัดแย้งในประเด็นนี้ได้นำไปสู่การสร้างพระไตรปิฎกฉบับออนไลน์ <https://etipitaka.com/search/> ตามภาพที่ 4 ที่นำพระไตรปิฎกฉบับหลวง/ฉบับ

สยามรัฐ/ฉบับมหามกุฏ/ฉบับมหาจุฬา 2539/พุทธวจนะ-หมวดธรรม/ชุดจากพระโอฐ 5 เล่ม มาเทียบเคียงตรวจสอบ ยืนยันกันได้ ผ่านระบบปฏิบัติการออนไลน์ดังปรากฏ ซึ่งประเด็นนี้ยังไม่มีบทสรุปแต่สิ่งที่ชัดเจนทำให้คนศึกษาพระพุทธศาสนาและกลายเป็นปรากฏการณ์ของการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในอีกมิติหนึ่งด้วย

(จ) **กรณีภิกษุณีกับการบวชในประเทศไทย** ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นถกเถียงกันในวงกว้างที่เนื่องด้วย “วินัย” โดยตรงซึ่งก็มีการศึกษาและเสนอแนวคิดในเรื่องการศึกษาความเป็นไปได้ กรณีโต้แย้ง ต่อประเด็นดังกล่าวที่ทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้านแต่สาระหลักว่าด้วยประเด็นของการตีความพระธรรมวินัย แต่ทั้งหมดนำเสนอภายใต้กรอบของวินัย ความเป็นไปได้ ภาษาการตีความ วิธีการมองต่อการรักษาและสืบอายุพระพุทธศาสนาผ่านความเป็นเพศ ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาในส่วนของกรณีการสนับสนุน อาทิ ฝ่ายโต้แย้งเสนอว่าทำได้ เช่น ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธประสงค์ในการประดิษฐานภิกษุณีสงฆ์ (ณชปภา วาสิน, 2555, 43-63) หรือในงานศึกษาเรื่อง การบวชภิกษุณีในประเทศไทย (คณะอนุกรรมการด้านสตรี, 2546) รวมทั้งในงานของฉัตรสุมาลย์ (2551) ในเรื่อง สืบสานและเติมเต็ม : เรื่องราวของภิกษุณีวันวาน และวันนี้ หรือฝ่ายนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาที่เสนอมุมมองและให้ข้อมูล อาทิ ในงานเรื่อง ตอบ ดร.มาร์ติน : พุทธวินัย ถึง ภิกษุณี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2553) หรือในงานศึกษาเรื่อง การบวชภิกษุณีในสังคมไทย (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2551, 81-96) หรือเรื่อง “การรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์ของฝ่ายเถรวาท” (เดือน คำดี, 2551, 5-80) สรุปในประเด็นนี้มีทั้งเห็นด้วยและคัดค้านถึงจะได้ตีโต้ต่อประเด็นภาษาโดยตรง แต่เป็นการเสนอหลักคิดที่ว่าด้วยเกณฑ์ในการวินิจฉัยตามพระธรรมวินัยที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยตรงที่เสนอเป็นแนวคิดที่ว่า “พระสงฆ์” ไม่มีสิทธิ์ที่จะไปอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้บวชภิกษุณีเพราะสิทธิ์ขาดเป็นของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

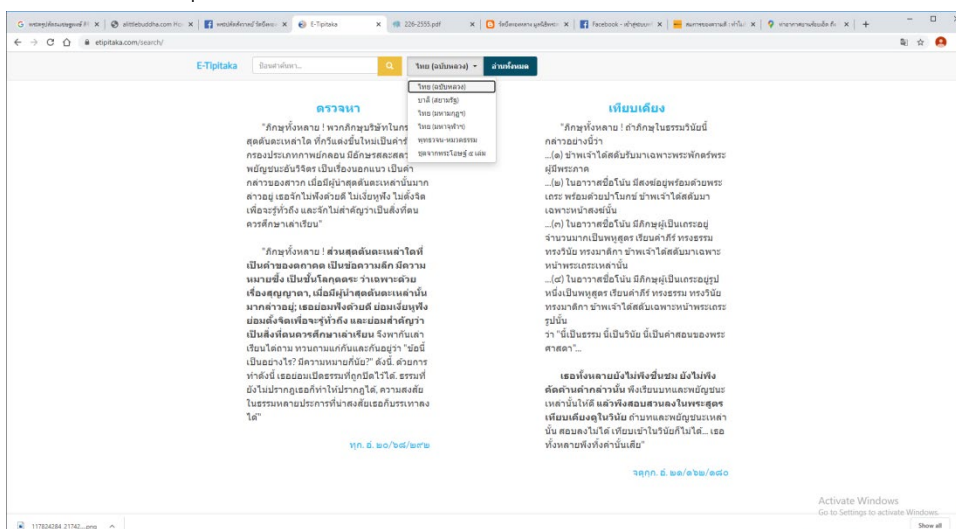
ภาพที่ 3 หนังสือข้อพิพาทเกี่ยวกับภาษาบาลี กับการโต้แย้งประเด็นทางพระพุทธศาสนาผ่านมิติของภาษาบาลี

(ภาพออนไลน์, https://www.watnyanaves.net/en/book_detail/158, สืบค้น 30 พฤษภาคม 2563)

ทั้งหมดเป็นข้อเท็จจริงและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ภายใต้แนวคิดและการตีความในประเด็นของภาษาเป็น 1 ในหลายประเด็นของแต่ละสำนักหรือผู้ที่เขียนหนังสือสื่อสารมาก่อน โดยสาระหลัก จะให้เหตุในเรื่องการหยิบข้อมูลมาวิเคราะห์ผิด ทำให้การสื่อสารคลาดเคลื่อนไปจากความจริงหรือเจตนารมณ์ที่ต้องการสื่อหรือบอกกัน

ไป ซึ่งทั้งหมดเกิดขึ้นแล้วขับเคลื่อนไปเป็นส่วนหนึ่งของเวลา และทุกสำนักก็ยังอยู่ ยังทำงานในมิติของความเชื่อของท่านนั้น ๆ กันต่อไป แต่ในมุมมองผู้เขียนถือว่าเสน่ห์ของความขัดกันทำให้เกิดนวัตกรรม การเรียนรู้และการปรับตัว ดังกรณีของวัดพระธรรมกายก็มีการจัดการศึกษาสนับสนุนการศึกษาภาษาบาลีมากขึ้น เพื่อปิดช่องโหว่ แต่ก็ยังทำงานเพื่อพระพุทธรูปศาสนาอยู่ในมิติที่แตกต่างกัน (นาคยา แก้วใส, ผอบ พวงน้อย, 2543, 49-65) กรณีสันติอโศกแม้จะมีกฎหมายขับออกจากนิกาย แต่ก็ยังทำงานในมิติความเชื่อเดิมโดยมีฐานรากหรือจุดเชื่อมโยงกับพระพุทธรูปศาสนา (ภัทรพร ลิธิกาญจน์, 2544, 6-68; สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, 2533) หรือทีมงานของพุทธวจนะ ที่ยกเอาคำสอนของพระพุทธเจ้ามา และอ้างว่าก็สืบทานมาจากคัมภีร์ฝ่ายบาลีที่ปราชญ์ฝ่ายพุทธในประเทศไทยได้ทำการเรียบเรียงแปลไว้ เพียงแต่มาจัดกลอง เพิ่มคำ ให้สอดคล้องและตีความว่าเป็นพุทธพจน์ เสน่ห์คือมีการยกคำสอนมากล่าวอ้าง ยกผ่านคัมภีร์ แต่ทั้งหมดเป็นประเด็นข้อโต้แย้งด้วยภาษา ทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องภาษาเดิม ความเข้าใจต่อภาษาบาลีที่จะเป็นเครื่องมือในการศึกษาเชิงลึก และการศึกษาภาษาบาลี ทำให้เห็นว่าอย่างไรเสียการศึกษาภาษาบาลี ยังมีความหมายและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธรูปศาสนา แม้จะมีความขัดแย้งกัน ส่วนผิดถูกว่ากันไปตามเหตุผลในเชิงศาสตร์ แต่อีกนัยหนึ่งทำให้เห็นว่าการศึกษาได้สร้างพัฒนาการผ่านการเรียนอย่างเป็นระบบ นำพระไตรปิฎกทุกฉบับ มาเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่สมกับช่วงเวลาและง่ายต่อการสืบค้น <https://etipitaka.com/search/> ทั้งพระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ 45 เล่ม (บาลี-อักษรไทย) พระไตรปิฎกแปลภาษาไทย ที่เรียกว่าฉบับหลวง (จำนวน 45 เล่ม) พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย (จำนวน 91 เล่ม) พระไตรปิฎกแปลไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 45 เล่ม (ฉบับมหาจุฬา) เทียบเคียงกันได้ด้วย แต่ประเด็นหลักคือนักบาลี แปลพระไตรปิฎกจากชั้นบาลี จึงได้ความแตกต่างกันไปภายใต้ความรู้และความสามารถของแต่ละท่าน แต่เสน่ห์ของความขัดแย้งทำให้เกิดการเรียนรู้และปรับตัว แสวงหาความรู้หาเหตุผลมาเพิ่มเข้าพเจ้าผู้เขียนขอเลื่อมมองในประเด็นและมุมนี้

ภาพที่ 4 Web พระไตรปิฎกออนไลน์ Etipitaka ที่เป็นประติมากรรมของความขัดแย้งว่าด้วยบาลีและการตีความบาลี (ภาพออนไลน์ <https://etipitaka.com/search/>, สืบค้น 1 ธันวาคม 2563)

พระพุทธเจ้ากับ “พุทธวิธี” การสื่อสารด้วยภาษาเดิมสู่ภาษาศาสนา

ในประเด็นตามชื่อของบทความผู้เขียนสนใจว่าวิธีการ หรือเทคนิคของการสื่อสารจะทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงกรณีที่พระพุทธเจ้าใช้วิธีสื่อสารด้วยภาษาพูด สู่การปรับจิต ปรับความคิด และเรียนรู้ตาม ดังประโยคพุทธพจน์ที่ตรัสกับยสะที่กำลังสับสนวุ่นวายเดินไปบนไป ด้วยประโยคว่า “ท่านผู้เจริญ ที่นี้วุ่นวายหนอ ท่านผู้เจริญ ที่นี้ขัดข้องหนอ” พระพุทธเจ้ารู้ความคิดจึงใช้การสื่อสารจิตด้วยภาษาปรับมุมคิดที่ว่า “ที่นี่ ไม่วุ่นวาย ที่นี่ ไม่ขัดข้อง มาเถิด ยสะ จงนั่งลง เราจักแสดงธรรมแก่เธอ” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 31-32-เรื่องยสกุณฑล) จึงทำให้พระยสะได้มาบวชในพระพุทธศาสนา หรือกรณีภัททวัคคีย์จำนวน 30 คน พร้อมสตรีครบคน ได้ไปทัศนศึกษากระบวนนิเวศในป่า สหายคนหนึ่งไม่มีคู่ จึงได้นำหญิงแพศยาถ้าภาษาสมัยใหม่คงเป็น พรตตี นางหนึ่งมาร่วมการเดินทาง ต่อสตรีที่ว่าจ้างมาได้ลักเครื่องประดับหนีไปในขณะเมามายกันได้ที่ เมื่อทราบความจริงได้ออกตามหา จนกระทั่งไปพบพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ ณ โคนไม้ต้นหนึ่ง พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามจนได้ความว่ามาทำอะไร หาใคร จึงได้ตรัสเฉลยตอบไปว่า “**ดูกรกุมารทั้งหลาย พวกเธอสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ข้อที่พวกเธอแสวงหาหญิงหรือแสวงหาตนนั้น อย่างไรเป็นความดีของพวกเธอเล่า ?** จะหาตัวเองหรือพรตตี เป็นประโยคทางภาษาที่ทำให้เกิดการตระหนักรู้และให้ความสำคัญต่อตนเองกรณีของมาณพหนุ่มทั้งหลายเหล่านั้น จนออกบวชศึกษาพระพุทธศาสนาในที่สุด หรือการเล่นกับความคิดผ่านภาษาที่ทรงตรัสกับพระวัคคีย์ที่ไม่ยอมปฏิบัติธรรม ได้แต่ชมพระรูปของพระพุทธเจ้าที่ว่า “วัคคีย์ จะมีประโยชน์อะไรด้วยร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นอยู่นี้ ผู้ใดเห็นธรรม นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ความจริง เมื่อเห็นธรรมก็ชื่อว่าเห็นเรา เมื่อเห็นเราก็นับว่าเห็นธรรม” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 159) จนกลายเป็นวาทะธรรมที่สำคัญ และส่งผลให้พระวัคคีย์ได้บรรลุธรรมในช่วงต่อมา หรือการกล่าวสอน โดยใช้เทคนิคทางภาษาที่ปรากฏในสังคัลปมานพ ที่ว่าด้วยวิธีการไหว้ทิศของสังคัลปมานพ นำไปสู่การสอนทิศในแบบพระพุทธศาสนา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 199) โดยเล่นกับความคิดด้วยภาษา ทิศของเราก็มีย แต่ทิศของพระพุทธศาสนาเป็นแบบนี้ ซึ่งเป็นทิศตามธรรมชาติแต่พระพุทธเจ้าได้สอนแสดงธรรมผ่านทิศอันเป็นบทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์กับสมาชิกในสังคม พรหมของพระพุทธศาสนาเป็นแบบนี้ จึงเป็นที่มาของพรหมวิหารธรรม แปลว่าเทคนิคการสื่อสาร โดยใช้ภาษาที่สอดคล้องกับบริบทของความจริง ความรู้เดิม และภาษากาย ภาษาธรรม รวมทั้งมีการแย่งชิงพื้นที่ในช่วงของการสื่อสารนับว่า เน้นการเข้าถึงมวลชนพระพุทธเจ้าใช้เทคนิคทางภาษาที่ยกมาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทำให้คนเข้าถึงและเข้าใจต่อเจตนารมณ์ได้ หรือกรณีของพระอัสสชิใช้ภาษากาย “**พระอัสสชิ ครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวร เข้าไป บิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ มีกิริยาที่ก้าวไป ถอยกลับ แลดู เหลียวดู คู้เข้า เขยิบออก นำเลื่อมใส มีจักขุทอดลง ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ**” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 72) ที่ดูสงบเสถียรเรียบร้อย ในการสื่อสารพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลวงพ่อบุชา สุภทโท (พ.ศ. 2461-2535) แห่งวัดหนองป่าพง จ.อุบลราชธานี ที่นำลูกศิษย์ชาวต่างชาติไปบิณฑบาตที่อังกฤษ ซึ่งรู้อยู่ว่าการไปไม่มีใครใส่บาตรเป็นแน่ แต่หลวงพ่อบุชาใช้การบิณฑบาตเพื่อสื่อสารภาพลักษณ์พระพุทธศาสนา นัยหนึ่งบอกให้เขาเห็นว่าแต่งตัวแบบนี้เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา แนวคิดเชิงรุกผ่านการสื่อสารจึงส่งผลเป็นการจัดตั้งวัดหนองป่าพงในอังกฤษและกระจายไปยังประเทศต่าง ๆ ได้อีกมาก เป็นต้น ดังนั้นจากภาพรวมของการ

สื่อสารพระพุทธเจ้าโดยใช้ภาษาธรรม คือภาพลักษณ์ของการปฏิบัติ ตัวธรรมะ ตัวธรรมชาติเพื่อการปฏิบัติ เป็นเครื่องมือในการสื่อสารพระพุทธศาสนา ภาษาพูด คือใช้ภาษา ที่ถกเถียงกันว่าใช้ภาษาอะไร ซึ่งก็เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร รวมไปถึงภาษากาย ที่ใช้ภาพลักษณ์ ลักษณะ และภาวะ เช่น คำว่า สมณเพศ สมณสัญญา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 242) เหล่าก่อกองสมณะ เหล่านี้จะมีบุคลิกภาพหรือภาษากายเป็นเป็นเครื่องกำกับและผลเชิงประจักษ์ในภาษาทั้งหมดเป็นเครื่องมือในการสื่อสารพระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาล เชื่อมมายังประเทศไทยพอพุทธทาส ขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่จะไม่เคยพบท่านเป็นการส่วนตัว แต่ในสมัยหลัง หรือในยุคที่ท่านมรณภาพแล้ว ผู้เขียนได้ไปแวะเยี่ยมเยียนสำนักจากศิษย์ในชั้นหลังอีกหลาย ๆ ครั้ง และเสพคัมภีร์วรรณกรรมความคิดทำให้เห็นร่องความคิดของท่านผ่านภาษาคน ภาษาธรรม ที่ใช้เทคนิคทางภาษามาใช้ในการอธิบายพระพุทธศาสนา หรือพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ใช้ความรู้ผ่านภาษาบาลีใช้การสื่อสารแนวคิดร่วมสมัยดังปรากฏในงานหนังสือเรื่อง พระพุทธศาสนากับนิติศาสตร์ พระพุทธศาสนากับเศรษฐศาสตร์ การแพทย์กับ และอื่น ๆ ที่เชื่อมกับศาสตร์ต่าง ๆ ที่เป็นทั้งการสื่อสารความรู้ที่ได้ศึกษามาและเป็นการสื่อสารพระพุทธศาสนาในอีกชั้นหนึ่งด้วย

นอกจากนี้พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ยังได้ใช้ความรู้จากภาษาบาลีเป็นเครื่องมือในการรักษาพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในผลงานนิพนธ์ของท่าน เช่น กรณียัดพระธรรมกาย สันตือโสภ หรือกรณีของท่าน ศักดิ์ฤทธิ์ วัดนาป่าพง หรือเหตุการณ์ พ.ศ.1 การใช้ภาษาบาลีเป็นเครื่องมือในการอธิบายความ ใช้บาลีเป็นเครื่องมือในการรักษาคำสอนพระพุทธศาสนา หรือกรณีพระพยอม กลฺยาโณ (พระราชธรรมนิเทศ, พ.ศ. 2492/1949-) กับการใช้ภาษาที่โดนใจทุกช่วงวัยด้วยเทคนิคทางภาษา เช่น โกรธคือโง่ โหมคือบ้า ไม่โกรธ ไม่บ้า เท่ากับว่าไม่บ้าโง่ เป็นต้น ในช่วงเวลาหนึ่งทำให้การสื่อสารพระพุทธศาสนากลายเป็นประเด็นร่วมของสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง นัยหนึ่งเป็นการสื่อสารพระพุทธศาสนาอีกนัยหนึ่งเป็นการ เพิ่มช่องทางในการสื่อสารพุทธพระพุทธศาสนาในพื้นที่สาธารณะด้วยเช่นกัน ดังนั้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารเป็นเหตุการณ์ เป็นแนวคิด วิธีการ ที่เกิดขึ้นจริงในครั้งพุทธกาล และส่งต่อมายังศิษย์ในชั้นหลัง เป็นผลิตผลของการทำงานเผยแผ่รักษา และสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ซึ่งประเด็นนี้กำลังจะบอกว่าเราเรียนภาษาแต่ไม่รู้ภาษาหรือไม่ หรือเราติดแต่ภาษาอักษร (ภาษาบาลี) แต่เราลืมภาษาอย่างอื่นที่เนื่องด้วยภาษาของพระพุทธศาสนาในมิติอื่น ๆ ทั้งภาษาธรรม ภาษากาย ภาษาความคิด สู่ภาษาของปัญญา หรือภาษาสากล จนกระทั่งเข้าถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาหรือความจริงตามธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ ทบทวนและทวนสอบประเด็นนี้ด้วยก็น่าจะเป็นการดีต่อพุทธวิธีการสื่อสารตามแนวพุทธ หรือภาษาของพระพุทธเจ้า

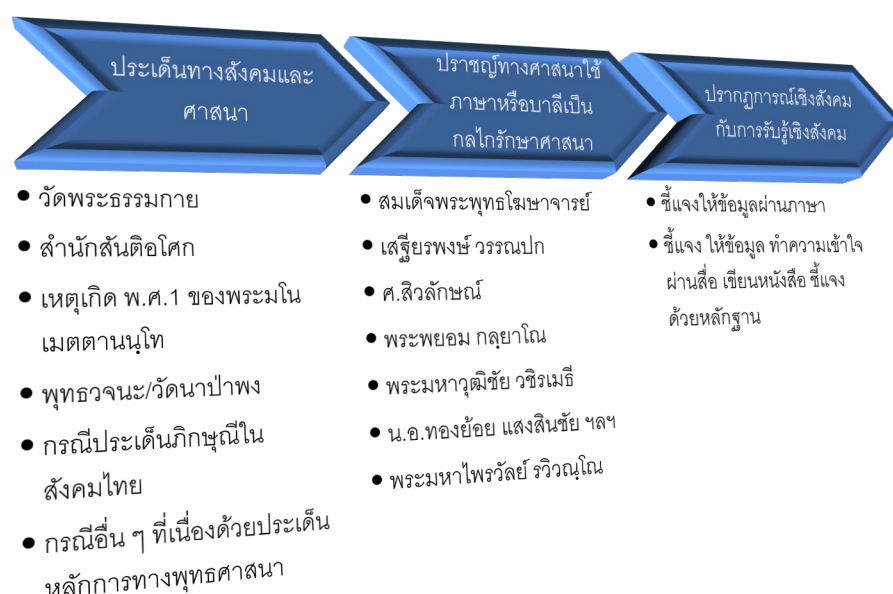
พระสงฆ์กับการสร้างงานรักษาและเผยแผ่ผ่านการให้ความหมายด้วยภาษา

จากข้อมูลที่ยกมาต้องสื่อให้เห็นว่า พุทธทาสภิกขุ เป็นพระสงฆ์หัวก้าวหน้า เริ่มก่อตั้งสวนโมกข์ ในช่วง พ.ศ. 2475 ที่ทำให้คนตื่นกับแนวคิดผ่านภาษาคนภาษาธรรม ผ่านแนวคิดในเรื่องการตีความใหม่ ด้วยภาษาศาสนาทำให้เกิดความตื่นและการเรียนรู้ นับเป็นนวัตกรรมทางศาสนาในช่วงเวลาดังกล่าว หรือกรณีของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่ใช้ความรู้ในภาษาบาลี และภาษาสากล (อังกฤษ) ทำให้เกิดการตื่นตัวในการศึกษาพระพุทธศาสนาดังปรากฏ ในการไปเป็นผู้บรรยายในมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เป็นผู้รจนาแนวคิดคำสอนทางพระพุทธศาสนา จากบาลีเป็นไทย ผ่านการตีความและให้คำอธิบายเพิ่มหรืออธิบายใหม่

ผ่านการสร้างค่านิยมต่อประเด็นทางพระพุทธศาสนา หรือพระมหากษัตริย์ วชิรเมธี ที่นำแนวคิดในการประดิษฐ์คำทางภาษามาเป็นเกณฑ์และกลของการสื่อสารพระพุทธศาสนาอย่างสำคัญ ทำให้พระพุทธศาสนามีมิติและสื่อสารกับกลุ่มคนที่หลากหลายได้มากขึ้น หรือการที่พระพรหมบัณฑิต ที่มีความรู้ในเชิงศาสตร์สมัยใหม่และพระพุทธศาสนา และภาษาสากล มีการจัดทำคัมภีร์ และตำราทางพระพุทธศาสนาในภาษาต่างประเทศทำให้เกิดปรากฏการณ์ศาสนาเชิงกลุ่ม นับเป็นกลไกของภาษาต่อการสืบต่อและรักษาพระพุทธศาสนา นัยหนึ่งเป็นปรากฏการณ์อีกนัยหนึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วม เมื่อย้อนกลับไปในระดับนานาชาติ การที่ชาติตะวันตกได้ศึกษาพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสตร์เชิงสังคม พระสงฆ์ศรีลังกาที่ได้รับอิทธิพลจากการจัดการศึกษาในแบบอังกฤษ ทำให้ท่านมีความรู้ภาษาอังกฤษ และศึกษาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนั้นเคลื่อนไหวของพระพุทธศาสนาในยุคแรก ๆ จึงถูกใช้ภาษาที่นอกเหนือจากภาษาบาลี มาเป็นเครื่องมือในการสื่อความถอดความ เก็บความเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไปยังนานาชาติด้วยเช่นกัน หรือสมัยต่อมาอย่างพระดาโลลามะ หรือติช นัท ฮันห์ (Thich Nhất Hạnh, 11 ตุลาคม ค.ศ.1926/2469, อายุ 95 ปี) ที่ใช้ภาษาอื่นเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทำให้ทั้งสองท่านเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาเถรวาทในการสื่อสารพระพุทธศาสนาไปยังประชาคมนานาชาติ

องค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบที่น่าสนใจซึ่งให้เห็นว่าภาษาบาลี ในฐานะที่เป็นหลักในการเขียนคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ส่งผ่านมาเป็นพัฒนาการ ค่านิยมความเชื่อ และการศึกษา แต่อีกมิติหนึ่งได้กลายเป็นประเด็นถกเถียงโต้แย้งกัน เป็นปรากฏการณ์ในเชิงสังคมในวงกว้าง ดังที่เห็นและนำมาเขียนเป็นบทศึกษานี้ และทำให้เกิดปรากฏการณ์ยกภาษาบาลีมาอนุรักษ์ เพื่อรักษาคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นว่าภาษาบาลีเป็นเครื่องมืออย่างสำคัญในการรักษาอุดมคติ แนวคิด และความเป็นต้นธาตุต้นธรรมไว้ ตามแผนภาพ 5

ภาพที่ 5 บริบทของบาลี กับการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในประเทศไทย (ภาพผู้เขียน)

บทสรุป

การเขียนนี้ไม่สรุปชี้ชัดหรือยืนยันสิ่งใด ด้วยเป็นการสะท้อนคิดต่อประเด็นเรื่องภาษากับการใช้ภาษา ใน 2 ความหมาย คือ เพื่อการสื่อสารพระพุทธศาสนา และการรักษาคำสอนในพระพุทธศาสนา ดังครั้งพุทธกาล มีการใช้ภาษาธรรม เพื่อการสื่อสารพระพุทธศาสนา รวมไปถึงการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือหรือกลไกในการสื่อสารสาธารณะ ดังที่ปราชญ์ฝ่ายพระพุทธศาสนาใช้วิธีการนี้ในการทำให้คนเข้าใจพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความเข้าใจประเด็นร่วมทางพระพุทธศาสนา เช่น ประเด็นถกเถียงเรื่องบาลีไม่บาลี พุทธพจน์ไม่พุทธพจน์ ทั้งหมดเกิดขึ้นภายใต้บริบทของภาษาบาลี แต่ก็เห็นเค้าลางที่กำลังเปลี่ยนไปไปที่พุทธศาสนาต้องใช้ภาษาอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากภาษาบาลี ภาษาไทย เป็นเครื่องมือที่จะใช้ในการรักษา และสืบทอดคำสอนได้ ซึ่งผู้เขียนกำลังจะบอกว่า ในเมื่อภาษาเป็นเครื่องมือในการบันทึกคำสอน รักษาคำสอน การจัดการศึกษายุคใหม่ เป็นไปได้หรือไม่ว่าจัดการศึกษาพึง/ต้องให้เชื่อมโยงกับศาสตร์ทางภาษาอื่น ๆ เพื่อทำให้คำสอนพลัดพลายกระจายไปยังประเทศอื่น ๆ ด้วยภาษาอื่น ๆ นั้น ของประเทศนั้น ๆ แต่ยังเป็นการยืนยันแก่นแกนคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญด้วยเช่นกัน ซึ่งจะทำให้คุณค่าของพระพุทธศาสนาถูกถ่ายทอด ถูกรักษาและพัฒนาไปเป็นศาสตร์ของความรู้ ศาสตร์ของการพัฒนาจิตใจ ตามที่ปราชญ์ฝ่ายพระพุทธศาสนาต้องการและสะท้อนให้เห็นเป็นความต้องการในข้อเท็จจริงด้วยเช่นกัน ผู้เขียนไม่ได้มีความรู้ลึกซึ้งในศาสตร์ทางภาษาแต่เล็งเห็นว่า ถ้าฝ่ายจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาผลิตนักนักภาษาบาลี และภาษาอื่น ๆ ที่เนื่องด้วยจำนวนคนใช้ เช่น จีน (1200 ล้านคน) อังกฤษ (1800) ภาษาตระกูลอินเดียน เช่น ฮินดี (Hindi/970) ปัญจาบี (Punjabi/120) เบงกาลี (Bengali/250) เกินกว่า ที่มีพลเมืองเกินกว่า 1000 ล้านคน ภาษาอาหรับในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง (Arabic) สเปน (Spanish/550) โปรตุเกส (Portuguese/230) รัสเซีย (Russian/300) อินโดนีเซีย (Indonesian/198.4 ล้านคน) ฝรั่งเศส (French/160ล้านคน) ภาษาญี่ปุ่น (Japanese/130) เป็นต้น แล้วทำให้ภาษาพระพุทธศาสนาไปปรากฏในกลุ่มผู้ใช้ภาษาเกินกว่า 100 ล้านคนทั่วโลกตามที่ยกมา ภาษาบาลีจะถูกพัฒนาไปสู่ความเป็นภาษาสากล ภาษาศาสนาจะถูกทำให้เป็นภาษาของประชาคมทั่วโลก ภาษาคนถูกสื่อสารด้วยภาษาธรรม ถ้าเล็งเห็นว่าพระพุทธศาสนาดี มีประโยชน์สอนคนให้เกิดสันติภายใน พัฒนาเป็นสันติภายนอก และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ แล้วจะมัวรอช้าอยู่ใยกับการทำภาษาบาลี ภาษาธรรม ให้เป็นภาษาสากล เป็นภาษาศาสนาของประชาคมโลก น่าจะดีกว่ามาถกเถียงกันว่าพระพุทธเจ้าพูดภาษาอะไร บาลีหรือไม่ใช่บาลีจะดีกว่าไหม ขอสะท้อนคิดแบบคนไม่ได้เรียนบาลีและไม่เป็นมหาเปรียญไว้เป็นอนุสติร่วมกัน

ภาพที่ 6 ภาษาที่คนใช้มากที่สุดในโลก 10 ภาษา สู่ยุทธศาสตร์การสื่อสารพระพุทธศาสนาด้วยภาษาบาลีสู่ภาษาสากลในอนาคต (ภาพ ออนไลน์ http://www.ecc.ac.th/m/knowledge_detail.php?id=456, สืบค้น 1 ธันวาคม 2563)

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการธิการด้านสตรี. (2546). การบวชภิกษุณีในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการธิการกิจการสตรี เยาวชนและผู้สูงอายุ วุฒิสภา.
- ฉัตรสุมาลย์. (2551). สืบสานและเติมเต็ม : เรื่องราวของภิกษุณีวันวาน และวันนี้. เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2551). การบวชภิกษุณีในสังคมไทย. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 11(2), 81-96.
- เดือน คำดี. (2551). การรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์ของฝ่ายเถรวาท. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 15 (3), 5-80.
- ทองย้อย แสงสินชัย. (2546). เหตุเกิด พ.ศ.2545 เล่ม 1. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2546). เหตุเกิด พ.ศ.2545 เล่ม 2. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- นาคยา แก้วใส, ผอ.บ พวงน้อย. (2543). การศึกษาบทบาทวัดพระธรรมกายในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วโลก. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 7 (2), 49-65.

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต). (2531). กรณีสันตือโศก. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2532). แรงจูงใจในการเขียน กรณีสันตือโศก. กรุงเทพฯ : คณะพุทธบริษัท.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). ตื่นกันเสียที จากความเท็จ ของหนังสือ "เหตุเกิด พ.ศ.1" (สืบเนื่องจาก ภาพยนตร์เรื่อง "กำเนิดพระพุทธเจ้า"). กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2545). ดูหนังสือของพระมโน สะท้อนสภาพโซของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2542). กรณีธรรมกาย : บทเรียนเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา และสร้างสรรค์สังคมไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท ธรรมสาร จำกัด.

_____. (2542). นิพพาน อนัตตา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). ตอบ ดร.มาร์ติน : พุทธวินัย ถึง ภิกษุณี. กรุงเทพฯ : สามลดา.

_____. (2558). รู้จักพระไตรปิฎก ให้ชัด ให้ตรง (กรณีพระคฤหัสถ์). กรุงเทพฯ : เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี. (2546). บทบาทในการรักษาพระธรรมวินัยของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) : ศึกษา เฉพาะกรณีธรรมกาย. พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภัทรพร สิริกาญจน์. (2544). สำนักสันตือโศก ความเป็นมาและบทบาททางศาสนาในสังคมไทย. วารสาร พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 8 (1) 6-68.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เมตตาณนโท ภิกขุ. (2548). เหตุเกิด พ.ศ.1 วิเคราะห์กรณีปริณิพพานและการทำสังคายนา. กรุงเทพฯ : แปล นพรัตน์ตั้ง.

_____. (2548). เหตุเกิด พ.ศ.1 วิเคราะห์กรณีปฐมสังคายนาและภิกษุณีสงฆ์.

กรุงเทพฯ : แปลนพรัตน์ตั้ง.

ส.ศิริรักษ์. (2532). ปัญหาและทางออกกรณีสันตือโศก ตามทัศนะของ ส.ศิริรักษ์. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ ศาสนาเพื่อการพัฒนา.

_____. (2542). ธรรมกาย : ฟางเส้นสุดท้ายแห่งความเสื่อมสลายของสถาบันสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ : กองทุน รักษัธรรมเพื่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2542). บทเรียนชาวพุทธจากกรณีธรรมกาย. กรุงเทพฯ : สมาคมศิษย์เก่า มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย.

สุรพศ ทวีศักดิ์. (2545). เหตุเกิด พ.ศ.1 : วิเคราะห์กรณีปฐมสังคายนาและภิกษุณีสงฆ์ โดย เมตตาณนโทภิกขุ. วารสารพุทธศาสนศึกษา. 9, (2), 82-92.

สุนัย เศรษฐบุญสร้าง. (2533). อุดมการณ์ทางการเมืองในพุทธศาสนา : ศึกษากรณีแนวคิดของสำนักสันตือโศก. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.